

A baden-württembergi tanárképzésről

Németországban a tanárképzés állami feladat, a tanári képesítést ennek megfelelően nem autonóm felsőoktatási intézményekben, hanem állami tanárképzőkben lehet megszerezni. A képzés – a magyarral összehasonlítva – sokkal erősebben gyakorlatorientált és alaposabb, valódi szakképzés, amiben egyforma súllyal szerepel az általános pedagógia, a szakmódszertan és az iskolai gyakorlat.

A Sokrates-pályázatok keretében működő Arion-program a tanárképzés alakítóinak, oktatóinak és szervezőinek nyújt lehetőséget nemzetközi tapasztalatcserére. 2003 májusában egy ilyen Arion-program keretében alkalmam nyílt betekintést nyerni Baden-Württemberg tanárképzési rendszerébe. A kicsi, mindössze 8 fős nemzetközi csoport vendéglátója a baden-württembergi Kulturális, Ifjúsági és Sportminisztérium volt. Szervezésükben egy héten át ismerkedhettünk a tartomány oktatási rendszerével. A résztvevők a két magyar szakmódszertanos mellett Lengyelországból, Görögországból és Bulgáriából érkeztek.

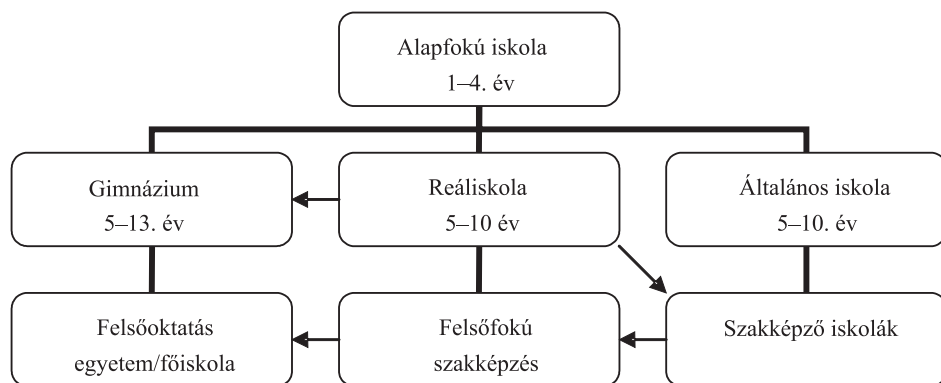
Németországban általánosan elterjedt, hogy a tartományoknak önálló oktatáspolitikájuk van, ezért a tanárképzés is az egyes tartományok feladata. De az mindenütt egyforma, hogy a tanárképzés állami feladat. Ezért a tanári képesítést nem lehet egy, az államtól, illetve tartománytól független, autonóm felsőfokú intézményben megszerezni. Előfeltétele az egyetemi vagy főiskolai végzettség, ahol azonban már meg lehet választani úgy a tanegységeket, hogy a tanárképzéshez releváns tartalmakkal foglalkozzon az a diák, aki tanári pályára kíván menni. A tanári állás nem közalkalmazotti, hanem köztisztviselői besorolást jelent, tehát biztos jövedelmet és ennek megfelelő tekintélyt is. Ha valaki a tanári képesítés megszerzése után mégse megy el tanítani, annak nem az az oka, hogy nincs kedve hozzá, hanem az, hogy nincs annyi tanári státusz, mint ahányan végeznek.

A tanárképzés Baden-Württemberg tartományban – mint Németországban mindenütt – kétszintű. (Lásd: <http://dbs.schule.de/zeigen.html?seite=975>) Az első szintet a tartomány hat tanárképző főiskoláján, illetve kilenc egyetemén lehet elvégezni, legalább két szakon, s ez minimum hat félévig tart. Ebből az egyik szak anyanyelv, matematika, angol vagy francia lehet, ehhez a második, esetleg további szakot szabadon lehet megválasztani. Már ebben a szakaszban is alkalmuk van a diákoknak arra, hogy megismerjék az iskolai oktatást hospitálások és rövidebb próbatanítások keretében. Ezután eldöntheti a diák, hogy továbbra is a tanári képesítést kívánja-e megszerezni. A második szint külön állami képzőintézményekben, úgynevezett „Studienseminar”-ban és a gyakorlóiskolákban folyik összehangoltan. A második szint három félévet vesz igénybe és az ún. második államvizsgálattal zárul le.

Tanári képesítést három + egy szinten lehet megszerezni. Ezek a szintek korosztálytól, illetve iskolatípustól függenek:

- alsótagozatos tanítóképzés (6–10 éves kor között);
- tanárképzés a reáliskolák számára (kb. 15–16 éves korig);
- tanárképzés a gimnáziumok számára (ez az utolsó 3 évet jelenti, kb. 16–19 éves kor között).

A negyedik szint leginkább a gyógypedagógusi képzésnek feleltethető meg, ahol az olyan iskolák részére képeznek pedagógusokat, akik fogyatékos, illetve valamilyen okból hátrányos helyzetű gyermekeket tanítanak.

1. ábra. A baden-württembergi iskolarendszer áttekintő képe

Ahhoz, hogy a tanárképzés rendszerét jobban megértsük, egy vázlatos ábrán mutatom be Baden-Württemberg oktatási rendszerét, amely azonban nagy vonalakban a többi német tartományéhoz hasonló. (1. ábra)

A baden-württembergi tanárképzés gyakorlatorientált oktatási forma, amiben igen nagy szerepet játszanak a gyakorlóiskolák, illetve a szakvezető tanárok. Szakvezető tanárnak önként jelentkeznek pedagógusok, akik ezután egy továbbképzésen vesznek részt, és számos vizsgán is helyt kell állniuk. Ha valaki végül megkapja a felkérést, az az iskolában nagy elismerést jelent. Természetesen munkájukat külön megfizetik, ezen felül a tanárjelöltekkel való foglalkozásra kapnak heti 2–3 szabad órát, amikor a tanárjelöltekkel foglalkoznak, illetve munkájukat értékelik.

A tanárjelöltek a képzés első fázisában néhány hetes gyakorlaton próbálhatják ki, mennyire való nekik ez a pálya (Praxissemester), majd a tanárképző intézményben először egy fél éves gyakorlatot töltenek el iskolában (120 óra önálló tanítás!), ezután teszik le az első államvizsgát. Ezután jön egy teljes év önálló tanítás, teljes óraszámában, vezetőtanár gondozása mellett, majd ezt követi a második államvizsga. Itt szó szerint kell érteni az államvizsgát, tehát van egy állami vizsgaközpont, ahol a tartományban folyó tanárképzés követelményrendszerét, valamint az ehhez tartozó vizsgafeladatokat kidolgozzák, a vizsgákat megszerve-

zik és lebonyolítják. Ennek vezetője a tartomány oktatási minisztériumának alkalmazásában áll. A vizsgák szóbeli és írásbeli feladatsorokból, valamint vizsgatanításokból (tehát nem egyetlen óra, mint nálunk!) állnak. A vizsgatanításokon a vizsgaközpont munkatársa mindig (!) jelen van.

A tanárképző intézményekben a tanárjelöltek (ők már nem diákok!) a következő tantárgyakat tanulják szemináriumi formában:

- általános nevelésemélet;
- a korábban (főiskolán vagy egyetemen) tanult szakok tantárgypedagógiája (nálunk szakmódszertan vagy szakdidaktika);
- iskolajog, köztisztviselők jogállása, iskolaszervezés.

A tanárképző intézmények feladata a tanártovábbképzés biztosítása is. A tanárok számára nincs kötelezően előírt továbbképzés. Ha azonban hasznos programokat kínálnak, akkor nemcsak a tanárok jelentkeznek szívesen ezekre, hanem az iskolák is elengedik a kollégát, hogy szerezzon új ismereteket. A tanárok számára van egy életpályamodell, s ha valaki rendszeresen vesz részt továbbképzéseken, saját előmenetelét segíti.

A 2. ábrán a gimnáziumi tanárképzés éppen most megújított rendszere látható, ahol a 11–13. évfolyamok tanítására készítik fel a tanárjelölteket. A többi képzés is hasonló, de ott az alapozó szakasz rövidebb lehet, ámde összesen minimum 6 félévnek kell lennie. (A táblázatot letről felfelé kell olvasni.)

<i>A képzés fázisa</i>	<i>Képzés, illetve besorolás</i>	<i>Időtartam</i>
Próbaidős tanár	<i>Véglegesített kinevezésű tanár</i>	(min. 5 év után)
	Kinevezett tanár Gyakornok	↑ min. 1 év
A képzés második fázisa	<i>Második államvizsga</i>	↑
	Iskolai gyakorlat (gyakorló iskola és tanárképző intézet közösen)	1,5 év
A képzés első fázisa	<i>Első államvizsga</i>	↑
	Szakirányú tanulmányok (egyetem)	2,5 év
	Gyakorlati „próbafélév” (tanárképző int.) Alapképzés (egyetem és a tanárképző intézet közösen)	0,5 év 2 év
A tanulmányok megkezdésének feltétele	<i>Érettségi</i>	↑

2. ábra. A baden-württembergi tanárképzés új rendszere a gimnáziumi oktatás számára

Az Arion-program keretében a tanulmányút módját adott arra, hogy ezt a képzési formát, amennyire azt az egy hetes időkeret lehetővé teszi, megismerhessük. Naponta délelőtt egy-egy iskolát látogatunk meg, amik egyben a különböző iskolatípusokat reprezentáltak, délután pedig az éppen látott iskolatípusra felkészítő tanárképző intézményt kerestük fel. Az iskolalátogatások közül egyet szeretnék röviden említeni.

A Stuttgarthoz tartozó Bad Cannstattban lévő Jahn-Realschulében csoportunkat – mint a többi iskolában is – az iskola vezetője fogadta, de jelen voltak a tanárképzés második szakaszának tanárai és a vezetőtanárok is, valamint tanárjelöltek. A reáliskola munkájának bemutatása után egy érdekes projekt eredményét ismerhettük meg. Egy kilencedikes osztály tanulói egy videofilm-et készítettek saját problémáikról. Tudvaló, hogy a város ezen részén elég nagy a külföldi származású tanulók aránya, sokan kerülnek nemcsak iskolatársaikkal konfliktusba, hanem a hatóságokkal is (verekedések, bolti lopások). A tanulók tanáruk segítségével elkészítettek egy forgatókönyvet, amelyben az említett két tipikus konfliktushelyzetet írták le, de maguk játszották a szerepeket is. A tanár az egyik gyerek apját játszotta. Voltak „igazi” szereplők is, így a rendőrnő, a bírónő és a gyámügyi előadó „valódi” volt. A videó megtekintése alatt ott voltak azok a tanulók is, akik a szerepeket

játszották, illetve a forgatókönyvet írták, s utána beszélgethettünk velük. Ebből kiderült, hogy maguk a tanulók mi mindent tanultak meg a projekt elkészítése során, s hogy büszkéek arra, hogy a filmből más iskolások is okulhatnak.

A Stuttgarthoz közeli ludwigsburgi Tanárképző Főiskolán többször is jártunk, s részletesen hallhattunk az ott folyó munkáról. A kétfázisú képzésről részletes ismertetőt kaptunk. Meglátogattuk a főiskola területén található vizsgaközpontot is, ahol a vizsgák rendszerét ismertették. Itt nyomtatott formában megkaptuk mindkét államvizsga teljes vizsgaszabályzatát, amit a tanárjelöltek is természetesen kézhez kapnak.

Lehetőséget kapott az Arion-csoport arra is, hogy egy nap tájékozódhasson a tartományban folyó tanártovábbképzésekről. A calwi Tanártovábbképző Intézetben, amit ott csak röviden „akadémiá”-nak hívnak, tájékoztatást kaptunk a továbbképzések rendszeréről, céljairól, kurzuskínálatáról, nemzetközi feladatairól, ezek szervezéséről és tartalmi sokszínűségéről.

A továbbképző intézetnek széleskörű feladatai vannak. Tanfolyamaikra évente kb. 8 000 résztvevő érkezik kb. 20 országból. A programok kínálata a rövid, hétvégi továbbképzésektől a néhány hetes intenzív tanfolyamokig terjed. Ilyenkor a résztvevők többsége az épületben lakik, aki nem fér itt el, az a környező szállodákban kap szállást.

Az akadémia alapfeladata az iskolai továbbképzések biztosítása. A továbbképzés lehet központi, regionális és egy-egy iskolának szóló. Azok, akik a központi továbbképzéseken részt vesznek, maguk is tarthatnak továbbképzéseket regionális, illetve iskolai szinten. Így biztosítják a multiplikátor-effektust. Az akadémia nemcsak kötelező feladatokat lát el, hanem megrendelésre is szervez különböző tanfolyamokat (például a Goethe Intézet számára, ezeken tudtommal sok magyar pedagógus is részt vett már).

Bár nem tartozik szorosan a tanárképzés témájához, de a program szervezői lehetőséget nyújtottak arra, hogy felkeressük Németország legnagyobb és legismertebb

tankönyvkiadóját, a stuttgarti székhelyű Klett Kiadót.

A tanulmányút számomra nagyon tanulságos volt. Hazai tanárképzésünk egyáltalán nem kompatibilis a jelenlegi EU-tagállamok képzési rendszerével. A magyar diákok igen alacsony óraszámban készülnek fel a tanári pályára, s a gyakorlat is igen kevés. Az előírt 15 önálló tanítási órába nem fér bele, hogy kialakuljanak azok a készségek, amik a tanári munkához szükségesek. Ezért csak azt tudom remélni, hogy nálunk is kialakítják most már azt a képzési formát, amely legalább némileg közelít ahhoz, amit Baden-Württembergben láttunk.

Petneki Katalin

Felsőoktatási akkreditáció Németországban

Az akkreditációt kettős vonatkozásban emlegetik napjaink felsőoktatással foglalkozó szakirodalmában. Egyrészt – a tömegesedő képzés színvonalcsökkentő hatását ellensúlyozni kívánó – minőségbiztosítási funkciója kapcsán, másrészt mint a felsőoktatási tér szereplőinek (állam, intézmények, társadalom) viszonyát tükröző konstellációt, az új állami irányítási mechanizmusok egyikét. Az akkreditáció stratégiai jelentőségre tett szert a közös európai felsőoktatási tér kialakítására törekvő felsőoktatás-politikában.

A Bolognai Nyilatkozat már kiemelt fontosságot tulajdonít az akkreditációnak, és a hallgatói mobilitást, az intézmények közötti átjárhatóságot, a fokozatok elismerését, valamint a képzés minőségét elősegítő tényezőként értékeli. Németországban az akkreditáció az elmúlt évek helyi és nemzetközi felsőoktatási reformtörekvéseinek hozadékaként került bevezetésre.

A felsőoktatási erőviszonyok alakulása

Állam – intézmény – társadalom

Az akkreditáció bevezetésekor Németország – a fennálló rendszerek tanulmányozása mellett (1) – egy saját modell ki-

dolgozása mellett döntött. A Bakkalaureus/Bachelor vagy Magister/Master fokozatok (a továbbiakban B-/M-fokozatok, illetve -programok) meghonosítása kapcsán a nemzetközi végzettségek sokszínűsége miatt egy önálló német út kijelölése vált szükségessé. Heimer és Schneider elmélete (2) alapján az akkreditáció országoként aszerint változik, hogy a felsőoktatási intézmények, az állam és a társadalom úgynevezett Clark-háromszögének viszonyrendszerében az illető ország felsőoktatása hol helyezkedik el. A német rendszert az erős állami befolyás jellemezte és jellemzi ma is. Az akkreditáció az állam-intézmény viszony lazulását hozta, erősödött az egyetemek és szakfiskolák auto-